

РОЛЬ ПРАВОВИХОВНОЇ РОБОТИ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Попадич О.О.,

*канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Білак Ю.Ю.,

*канд. фіз.-мат. наук, доцент,
доцент кафедри інформатики та фізико-математичних дисциплін
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

У статті досліджено роль правовиховної роботи у соціалізації студентів вищого навчального закладу, проведено аналіз понять «соціалізація особистості студента», «педагогічна система», «виховна робота у вищому навчальному закладі», «правове виховання» у взаємозв'язку, запропоновано форми проведення правовиховної роботи у вищому навчальному закладі, встановлено, що правовиховна робота у соціалізації студентів вищого навчального закладу найефективніше може бути вирішена шляхом інтеграції навчальної й позанавчальної діяльності.

Ключові слова: правовиховна робота, соціалізація особистості студента, правове виховання, форми проведення правовиховної роботи у вищому навчальному закладі.

В статье исследована роль правовоспитательной работы в социализации студентов высшего учебного заведения, проведен анализ понятий «социализация личности студента», «педагогическая система», «воспитательная работа в вузе», «правовое воспитание» во взаимосвязи, предложены формы проведения правовоспитательной работы в высшем учебном заведении, установлено, что правовоспитательная работа в социализации студентов высшего учебного заведения эффективно может быть решена путем интеграции учебной и внеучебной деятельности.

Ключевые слова: правовоспитательная работа, социализация личности студента, правовое воспитание, формы проведения правовоспитательной работы в высшем учебном заведении.

Popadich O.O., Bilak Yu.Yu. LAW ACTIVITY ROLE IN HIGH SCHOOL STUDENTS' SOCIALIZATION

The pedagogical problem of the law activity role in high school students' socialization is explored in the article, the concepts of «the student's individuality socialization» «educational system», «educational work in high school», «legal education» are analysed, the forms of law activity work in high school are proposed, found that the pedagogical problem of the law activity role in the students' socialization in high school can be most effectively resolved by integrating academic and extracurricular activities.

Key words: law activity work, student's personality socialization, legal education, forms of realization law activity work in high school.

Постановка проблеми. Однією із умов становлення України як правової держави є створення якісно нової системи вищої освіти. Сучасна система освіти має забезпечити формування правової освіченості та правової культури особистості студента як людини, підготовленої до життя у суспільстві через засвоєння основних правил поведінки та знання своїх прав. Вирішення цього завдання вимагає перегляду основних засад виховання фахівців та розгляду суті педагогічної проблеми ролі правовиховної роботи у соціалізації студентів вищого навчального закладу, а правове виховання молоді та студентів потребує комплексного вирішення через системну діяльність навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вихідні концептуальні положення щодо виховання майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки відображено у законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Національній програмі правової освіти

населення (Указ Президента України від 18 жовтня 2001 р. № 992), Концепції Комплексної програми профілактики правопорушень (розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 березня 2006 р. № 116-р), Указі Президента України від 9 червня 2006 р. № 509 «Про Концепцію формування системи безоплатної правової допомоги в Україні», інших нормативних документах.

Різні аспекти проблеми дослідження розглядалися у працях багатьох дослідників, зокрема: проблема соціалізації особистості студента – у філософському (А. Асмолов, Я. Гілінський, В. Шепель); соціологічному (І. Кон, А. Харчев), психологічному (Б. Ананьєв, І. Бех, А. Мудрик) та педагогічному (В. Бочарова, М. Касьяненко, О. Кузьменко, І. Мигович, В. Сухомлинський) аспектах, проблемі виховання студентів у вищих навчальних закладах присвячено праці А. Алексюка, І. Бега, С. Гончаренка, Г. Васяновича, О. Духнович, І. Зязюна, Н. Ничкало, Б. Ступарика, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської,

3. Тимошенко, проблему організації виховної роботи зі студентами досліджували І. Авдеева, Ю. Бабанський, О. Вишневський, В. Жук, О. Кондратюк, І. Мартинюк, Л. Новікова, В. Петрович, формування правової культури та правосвідомості особистості – В. Безбородий, Г. Васянович, І. Козубовська, Н. Коваленко, В. Одарій, М. Подберезський, особливості на-вчально-виховного процесу та правове виховання особистості – Г. Балл, А. Галеєва, А. Стаканков, Ю. Сурмяк, О. Хоптяна та ін.

Проте доводиться констатувати відсутність узагальнювальних досліджень щодо виявлена суті педагогічної проблеми ролі правовиховної роботи у соціалізації студентів вищого навчального закладу.

Оскільки «соціалізація – це комплексний процес засвоєння індивідом певної системи знань, норм і цінностей, які дозволяють йому бути повноправним членом суспільства» [1], а формування особистості фахівця з вищою освітою – громадянина України, що здійснюється у вищих навчальних закладах, передбачає підготовку фахівців високої кваліфікації, соціально активної і професійно компетентної особистості, готової до участі в процесах державотворення, яка добре знає свої права та обов'язки, то при цьому важливою проблемою є недостатньо ефективна система правового виховання майбутніх фахівців, що породжує суперечність між науково обґрунтованими вимогами до рівня правової підготовки майбутніх фахівців та рівнем їх практичної готовності до застосування правових знань у професійній діяльності, накопиченням інформації з правових дисциплін та недостатнім рівнем її використання для забезпечення формування відповідних умінь і навичок правової поведінки майбутніх фахівців. Адекватною відповіддю на ці виклики є, зокрема, актуальність розробки теоретичних основ та практичних методик правовиховної роботи у вищому навчальному закладі.

Мета статті – розглянути педагогічну проблему ролі правовиховної роботи у соціалізації студентів вищого навчального закладу, розглянути поняття «соціалізація особистості студента», «педагогічна система», «виховна робота у вищому навчальному закладі», «правове виховання», «форми правовиховної роботи у вищому навчальному закладі» у зв'язку.

Новизна дослідження полягає в тому, що вперше проаналізовано педагогічну проблему ролі правовиховної роботи у соціалізації студентів вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Соціалізація особистості студента – багатогранний, складний процес, який включає педагогічні (виховання і самовиховання) і соціальні (об'єктивні умови життєдіяльності, соціальні інститути) впливи, які відображаються у поглядах та поведінці студентів, забезпечуючи як безпосередній, так і опосередкований вплив на особистість студента. При цьому вищий навчальний заклад як соціальний інститут виступає важливим і незамінним фактором мікросередовища, індивідуалізує процес соціалізації і відіграє в ньому домінуючу роль.

У сучасній науковій літературі наявні спроби різнобічного тлумачення поняття «соціалізація», але одностайного пояснення сутності його змісту до цього часу немає. Філософи в поняття «соціалізація» вкладають широкий зміст – становлення людини як соціального індивіда у процесі філогенезу. Так, О. Киричук розглядає соціалізацію через призму родової сутності людини, яка не обмежується в часі і належить не окремим особам чи соціальним групам, а всьому людству [6, 119]. Психологи вбачають у соціалізації процес засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом «входження» у соціальне середовище, систему соціальних зв'язків, опанування соціальними нормами, цінностями і культурою взагалі в результаті цілеспрямованих і неорганізованих соціальних впливів (С. Максименко) [8, 29]. З позицій педагогічної науки (М. Касьяненко) процес соціалізації можна трактувати як процес «засвоєння індивідом соціального досвіду, оволодіння сучасною культурою пізнання світу, продуктивності праці, гуманних відносин» [5, 254]. Однак представники будь-якої з наук одностайні в думці, що соціалізація включає як цілеспрямований вплив на особистість (виховання), так і стихійні, спонтанні процеси, що впливають на її формування. У нашому дослідженні йдеться тільки про процес виховання людини в цілому як об'єкт педагогічної науки та про правовиховну роботу, зокрема.

Зазначимо, що педагогіка досліджує і розробляє суто прикладний аспект виховання людини, залишаючись, при цьому, в рамках свого предмету – педагогічної системи. Під системою взагалі розуміють множину елементів, що перебувають у відношеннях і зв'язках один з одним, створюючи певну цілісність, єдність [2, 48]. Система, в якій здійснюються виховні функції, називається педагогічною системою. До її складу входять такі елементи, які створюють сучасну розвинену педагогічну систему: мета підготовки фахівця; студенти; зміст навчання і виховання; дидактичні процеси як способи здійснення задач педагогічного процесу; викладачі; організаційні форми педагогічної діяльності. Педагогічна система перебуває під постійним впливом соціальної системи. В залежності від соціального замовлення в педагогічній системі відбувається перебудова та адаптація її елементів. Саме тому для вибору стандартної системи, для її кореляції, ефективної реалізації на практиці необхідна творча педагогічна діяльність.

На думку О. Полозенко, система виховної роботи – це впорядкована сукупність взаємопов'язаних навчальних і позаурочних заходів, упорядкованих цілями виховання, є одним із різновидів соціальних систем та має низку спільних з ними ознак, а саме цілеспрямованість, цілісність, поліструктурність, динамізм, взаємодія із середовищем, відкритість до інших систем, варіативність [9, 17].

До системи виховної роботи у вищому навчальному закладі М. Свирень відносить такі компоненти: цільова настанова, мета виховання, основні напрями виховної роботи, її організаційні форми, управління, взаємодія з навколишнім середовищем [10, 69].

Особлива увага приділяється організації виховної роботи в закладах освіти у концепції національної системи виховання. Національна система виховання є умовою цілісного формування особистості – це створена впродовж віків самим народом система поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій та професійної діяльності, що має на меті формування світоглядної позиції та цілісних орієнтацій молоді, передачу їй соціального досвіду, надбань попередніх поколінь [7].

На нашу думку, важливою складовою всього виховного процесу з точки зору соціалізації студента є правове виховання, метою якого є формування соціально активної особистості. Звичайно, багато правових цінностей, маючи основу і походження у моральних нормах, засвоюються особою у процесі різноманітної соціальної практики, через інші, неправові форми і канали формування суспільної свідомості. Проте правове виховання формує створення спеціального інструментарію, спроможного донести до розуму і відчуття кожної людини правові цінності, перетворити їх у переконання особистості і внутрішній орієнтир її поведінки.

Оскільки правове виховання зорієнтоване, насамперед, на оволодіння особистістю необхідним рівнем правових знань, навичок і вмінь, усвідомлення правової системи держави, на формування стійких правових ідеалів, переконань, цінностей тощо, то, на нашу думку, саме правовиховна робота у вищому навчальному закладі повинна допомогти студенту у його соціалізації з точки зору мети правового виховання – формування у студентів правової культури громадянина, що складається зі свідомого ставлення до своїх прав і обов'язків перед суспільством і державою, з глибокої поваги до законів і правил людського співжиття, готовності дотримуватися й виконувати закріплені в них вимоги, що виявляють волю та інтереси народу [3, 16].

Ми вважаємо, що правове виховання майбутніх фахівців у вищій школі повинно проводитися під час занять з правових дисциплін. Окрім них, до популярних форм правовиховної роботи можна віднести науково-практичні конференції, збори тощо. Серйозним недоліком сучасної практики правовиховної роботи студентів є недооцінка таких організаційних форм, як: правові олімпіади, диспути на правову, моральну тематику, лекторії, науково-практичні конференції тощо. Звичайно, крім традиційних форм навчальної роботи, у вищому навчальному закладі можна використовувати й інтеграційні форми правового виховання, що має велике значення для зв'язку теорії з життям, для перетворення знань у переконання й особистісну культуру студента.

Правове виховання, яке традиційно здійснюється під час навчальної діяльності, може мати своє продовження в позанавчальній виховній роботі. Позанавчальна правовиховна робота може здійснюватися у двох напрямках. По-перше, вона повинна спрямовуватися на розширення та поглиблення одержаних правових знань. По-друге, потрібно організувати спеціальні виховні заходи, присвячені ознайом-

ленню вихованця з тими положеннями права, які не вивчалися на заняттях [4, 19].

Правові знання, засвоєні на заняттях, можуть поглиблюватися і поповнюватися в позанавчальній роботі. Вибір форми чи методу виховного впливу залежить від його мети, змісту, вікових та індивідуальних особливостей студентів і можливостей викладацького складу вищого навчального закладу.

Інтеграція навчальної і позанавчальної діяльності допоможе забезпечити отримання професійних відомостей за рахунок нетрадиційних форм і методів включення студентів у професійно орієнтовану діяльність, що передбачає проектування, моделювання, конструювання, дослідження різних аспектів майбутньої професії.

Оскільки практику доцільно розглядати не тільки як професійно зорієнтований складник навчального процесу, але й позааудиторну форму професійної підготовки, то саме під час виробничої практики ми пропонуємо впроваджувати ідею інтеграції навчальної і позанавчальної діяльності.

Істотне значення у формуванні високоосвіченого, всебічно-розвинутого громадянина України, у вихованні його в дусі поваги до правопорядку і законності має правовиховна робота, в якій важливе місце належить таким активним формам роботи, як бесіди, конференції, диспути, тематичні вечори, читальські конференції, вікторини, вестери запитань та відповідей, проведення тижнів права, що мають бути ретельно підготовлені, емоційно забарвлені й спрямовані на розвиток соціально-правової активності молодих людей. Це сприятиме залученню студентів до творчості, різноманітних видів практичної діяльності (робота з джерелами законодавства, художньою, науково-популярною літературою, участь у конференціях, диспутах, правоохоронній діяльності тощо).

Ефективна правовиховна робота передбачає спеціальну педагогічну діяльність, у процесі якої треба приділяти основну увагу усвідомленню студентами соціального, ціннісного значення права. Це не тільки допоможе їм засвоїти зміст правових норм, але й сприятиме формуванню у них впевненості в тому, що право базується на принципах істини, справедливості й гуманності.

Формування такого ставлення до права, вплив на свідомість методом переконання сприятиме, у свою чергу, вихованню у студентів впевненості у доцільності й потребі неухильного додержання законності.

Нами встановлено, що соціально-правова площина виховання студента у вищому навчальному закладі може застосовуватися у кількох аспектах. По-перше, як засвоєння соціального досвіду попередніх поколінь, оскільки, реалізуючи відносини «людина – суспільство», індивід засвоює соціальний досвід, у тому числі досвід правовідносин, а також знання, цінності, норми моралі й права, традиції тощо. По-друге, як пізнання соціальних норм і формування досвіду власної поведінки та відносин, оскільки процес набуття досвіду невід'ємний від засвоєння особою соціальних ролей, що виокремлює

соціальну функцію конкретної особистості, певну модель її поведінки, у тому числі модель правової поведінки. По-третє, як соціалізацію, тобто входження, включення людини у різноманітні, у тому числі, й правові стосунки, виробництво, політику, культуру тощо. По-четверте, як формування особистості у взаємозв'язку природних (біологічних) і зовнішніх (соціальних, у тому числі правових) факторів. По-п'яте, як формування внутрішньої свободи вибору стилю і форм поведінки в межах правового поля.

Таким чином, педагогічна проблема правовиховної роботи у вищій школі найефективніше може бути вирішена шляхом інтеграції навчальної й позанавчальної діяльності. Роль правовиховної роботи у соціалізації студентів вищого навчального закладу є неocenенною, оскільки саме у процесі правового виховання та за допомоги правовиховної роботи студенти отримують комплексні знання, які дозволяють їм бути повноправним членом суспільства.

Висновки і перспективи подальших розвідок.
Проведене дослідження виявило, що формування

особистості студента у вищому навчальному закладі розглядається як здійснення систематичного й цілеспрямованого впливу на неї з метою її адекватної інтеграції в соціум, що передбачає засвоєння нею правових вимог і норм, а також наявних правових цінностей. Ми встановили, що мета правовиховної роботи у соціалізації студентів вищого навчального закладу – розвиток у майбутніх фахівців ціннісного ставлення до права, правової відповідальності, мотивів і потреб до самовдосконалення.

Цінність права може бути усвідомлена за умови його застосування у процесі активної навчальної, поза навчальної та самостійної діяльності студентів. Ефективність організації правовиховної роботи студентів ми пропонуємо забезпечувати за допомоги розглянутих нами форм правовиховної роботи, що допоможе вігошити педагогічну проблему ролі правовиховної роботи у соціалізації студентів вищого навчального закладу. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розгляді ролі закономірностей та принципів правового виховання у соціалізації студентів вищих навчальних закладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://uk.VNdkipedia.org/wiki>>. – Загол. з екр. – Мова укр.
2. Васянович Г. П. Педагогіка вищої школи: Навчально-методичний посібник. – Львів : Ліга-Прес, 2000. -100 с.
3. Гриньова Я. Г. Формування правової культури майбутніх фахівців транспортної галузі у процесі вивчення правових дисциплін: автореф. дис... на здобуття наук, ступеня к. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Я. Г. Гриньова. – Х., 2010.-20 с.
4. Запорожан І. Г. Педагогічні основи правовиховної роботи з молодшими школярами : автореф. дис... на здобуття наук, ступеня к. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / І. Г. Запорожан. – Тернопіль, 2002. -21 с.
5. Касьяненко М. Д. Педагогіка співробітництва. Навчальний посібник. / М.Д. Касьяненко. – К.: Вища школа, 1993. – 320 с.
6. Киричук О. В. Філософія освіти і проблеми виховання // Філософія освіти в сучасній Україні./ О.В. Киричук – К.: ІЗМН, 1997. – С . 116-122.
7. Концепція національного виховання // Освіта – 1994 – № 71-72. – 26 жовтня.
8. Максименко С. Д. Науково-психологічні основи формування особистості / С.Д.Максименко// Рідна школа, – 1991. – № 11. – С. 27-31.
9. Полозенко О. В. Організаційно-методичні умови удосконалення педагогічної діяльності викладача вищого аграрного навчального закладу. – автореф. дис... на здоб. наук, ступ. к. пед. наук./ О.В.Полозенко – Тернопіль, 2003. – 20 с.
10. Свирень Н. Высшее учебное заведение как социально-культурная система: от концепции к практике / Н. Свирень// Персонал. – 2005. – № 6. – С. 66-70.